

Istvánffy Miklós feljegyzése Mátyás király egykori római lovas képéről¹

Immár másfélszáz esztendeje annak, hogy Jacob Burckhardt (1818–1897) az itáliai reneszánsz korról szóló nagy művében, Paulus Jovius (1483–1552) történeti műve alapján utalást tett egy Mátyás királyt ábrázoló, egykor Rómában, mégpedig a Campo de' Fiori sarkán álló ház falán látható lovas képre.² A német tudós által hivatkozott olasz humanista ugyanis saját tapasztalata alapján írta a következőket:³ „Az ő (= Mátyás király) fegyveres lovas képmása, a legpompásabban lefestve, Rómában, a Campo de' Fiorin, szemközt a szobám erkélyével, egy a San Lorenzónál lévő ház szegletén látszik, amelyhez jól illik egy másik, nagyon hasonló, Andrea Mantegna keze által festett képe, amely a mi múzeumunkban megsejmelhető.”⁴

Hampel József (1849–1913) régész volt az a kutató, aki 1888-ban felhívta a magyar tudomány figyelmét Mátyás király egykori római lovas képére.⁵ Ő az erről szóló információt a francia Eugène Müntz közleménye alapján ismertette.⁶ Valójában Rodolfo Lanciani fedezte fel azt a 17. század eleji vízfestményt a Bibliotheca Vaticana egyik kéziratában (Cod. Barberini. Lat. 4423. fol. 75.), amely egy római ház falán látható freskó nyomán készült.⁷ Ez a kis kép a páncélos, kivont kardot emelő Mátyás királyt ló hátán ábrázolja, feje fölé egy angyal koronát tart, balra fenn egy másik angyal, jobbra fenn egy szárnyas ördög alakjával, alattuk pedig két epigramma olvasható, keretbe foglalva. A kép alatti jegyzet a következő: „Corvinus Mátyás lefestve egy házon, bal felől a Pellegrino utca kezdetén, az a kép az, amelyről Jovius említést tett.”⁸

A magyar kutatók a továbbiakban örömmel használták fel ezt az adatot. Berzeviczy Albert Beatrix királynéről írott életrajzában közölte a vatikáni vízfestményt, a jegyzetekben pedig a rajta olvasható két epigrammát.⁹ Alaposabban azonban Balogh Jolán (1900–1988) művészettörténész járt utána a hajdani freskónak, amelyről élete során többször is értekezett.¹⁰ Időközben további említések kerültek elő a freskóról. Ezeket az 1940-es években Bánfi Florio gyűjtötte össze, az itáliai magyar emlékekről készült katalógusában.¹¹ Újabbán Pócs Dániel foglalkozott a Mátyás-kép egykori helyének kérdésével, és vitatott alkotójával.¹² Az ő eredményeit használta

¹ Jelen írásom ORLOVSZKY Géza, *Az Istvánffy-könyvtár egy kötete a Pálos Könyvtárban* című, e kötetben olvasható tanulmányához kapcsolódik: 527–532.

² Jacob BURCKHARDT, *Geschichte der Renaissance in Italien*, Stuttgart, 1868, 231.

³ Paulus JOVIUS, *Elogia virorum bellica virtute illustrium veris imaginibus supposita*, Florentiae, 1551, 159.

⁴ „Effigies eius armata equestris, luculentissime depicta Romae in Campo Florae, contra Podium cubiculi mei in Angulo Laurentianae domus spectatur, ad quam arridet altera persimilis Andreae Mantinae manu picta, quae in musaeo nostro conspicitur.”

⁵ HAMPEL József, *Mátyás király lóháton*, Archaeologiai Értesítő, 1888, 330.

⁶ Eugène MÜNTZ, *Les sources de l'archéologie chrétienne dans les bibliothèques de Rome, Florence et de Milan*, Roma, 1888, 65–66, Planche I.

⁷ Rodolfo LANCIANI, *Il Codice Barberiniano XXX, 89, contenente frammenti di una descrizione di Roma del secolo XVI*, Archivio della Società romana di storia patria, 6(1883), 228.

⁸ „Matthia Corvino dipinto in una casa a mano manca all'entrar della strada del Pellegrino, della qual pitturane fa' menzione il Giovio.”

⁹ BERZEVICZY Albert, *Beatrix királyné (1457–1508)*, Bp., 1908, 692.

¹⁰ BALOGH Jolán, *Mantegna magyar vonatkozású portréi*, Századok, 1925, 244–247; Uő, *Mátyás király arcképei = Mátyás király emlékkönyv születésének ötszáz éves fordulójára*, I, szerk. LUKINICH Imre, Bp., 1940, 483, 496–498; Uő, *A művészet Mátyás király udvarában*, I, *Adattár*, Bp., 1966, 707–708.

¹¹ Florio BANFI, *Ricordi ungheresi in Italia*, Annuario della R. Accademia d'Ungheria, Roma, 1940–1941, 250–251; Uő, *Magyar emlékek Itáliában*, bőv., átdolg. kiad., szerk. KOVÁCS Zsuzsa, SÁRKÖZY Péter, Szeged, 2005 (Casain Campo dei Fiori), 268–269.

¹² PÓCS Dániel, *L'affresco di Mattia Corvino a Campo de' Fiori: Quesiti stilistici e iconografici*, Arte Lombarda, 139(2003), fasc. 3, 101–109; Uő, *Mátyás király elpusztult freskója Rómában = Mi végre a tudomány?: Fialat Kutatók Fóruma*, 1, (2003), Bp., MTA Társadalomkutató Központ, 2004, 85–112.

fel Pattantyús Manga tanulmányában.¹³ Legutóbb pedig jómagam további, általam talált adatokkal kiegészítve foglaltam össze az eddigi kutatások eredményeit.¹⁴

Ebben a témában tehát nagy jelentősége van minden újabb adat felbukkanásának, így annak is, amelyet Orlovsky Géza fedezett fel a Központi Papnevelő Intézet Pálos Könyvtárában.¹⁵ Ő éppen Istvánffy Miklós halálának 400. évfordulója kapcsán vette elő korábbi jegyzeteit a történetíró könyvtárának egyik, addig nem azonosított kötetéről.¹⁶ Ennek a teológiai témájú könyvnek a belső előzéklapján olvasható Istvánffy Miklós possessorbejegyzése: „Nicolai Isthuanffy 1575.Viennae”, alatta pedig a Mátyás király római lovas képéről szóló epigrammák, illetve egy görög nyelvű idézet:

„Carmina in effigiem auratam Matthiae Regis
Ung[ari]ae Romae in palatio Car[dina]lis Farnesii.

ANGELUS

Deberis caelo, Matthia invicte, sed ipsa
Relligio in terris usque tuenda tenet.
Hanc victor defende diu, caelumque mereri
Mortales possint qua pietate, doce.

DAEMON

Tartara te cupiunt sed te sibi vendicat aether;
Diis adeo virtus, Rex bone, chara tua est
Dum neque te sperant mea regna, neque astra reposcunt:
Imperio terras inter utrumque rege.

Θεοῦ διδόντος μηδὲν ἰσχύει φθόνος:
καὶ μὴ διδόντος μηδὲν ἰσχύει πόνος.”¹⁷

Magyarul:

„Versek Mátyásnak, Magyarország királyának aranyozott képmására,
Rómában, Farnese bíboros palotájában.

AZ ANGYAL

Számit az ég tereád, győztes Mátyás, de a folyvást
Védendő vallás megköt a föld kerekén.
Ezt diadalmasan óvd ezután, és mennybe hogyan jut
Földi halandó, azt, ily kegyesen, te tanítsd!

A DÉMON

Vágyik rád a pokol, de a menny is tégedet óhajt,
Virtusod istenek is, drága király, szeretik.

¹³ PATTANTYUS Manga, *A török kérdés a XV. században Róma egyik közterén: Az elpusztult Mátyás-lovaskép megrendelésének lehetséges alternatívái*, Orpheus Noster, 2011, 27–37.

¹⁴ SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, *Mátyás király egykori lovas képe Rómában, a Campo de' Fiori sarkán*, Jelenkor, 57(2014/5), 583–590.

¹⁵ ORLOVSKY, *i. m.*

¹⁶ SISTO da Siena, *Bibliotheca sancta, a F. Sixto Senensi, [...] ex praecipuis catholicae ecclesiae autoribus collecta, [...] tomus primus*, Lugduni, apud Carolum Pesnot, 1575. Jelzete: G.c.8.

¹⁷ Gregorius NAZIANZENUS, *Carminum liber I Theologica*, sectio II, *Poemata moralia*, 127–128. Nota bene! Istvánffynál οὐδὲν helyett μηδὲν, illetve κόπος helyett πόνος szerepel.

Míg nem vár birodalmam, míg nem hív el az égbolt,
Köztük a föld színét vessed uralmad alá!

Ha Isten akarja, semmit sem árt az irigység,
És ha ő nem akarja, semmit sem használ a dolgosság.”

Orlovsky Géza említett tanulmányában meggyőző érvekkel bizonyította, hogy a fenti bejegyzés valóban magától Istvánffy Miklóstól származik. A jeles történetíró humanista képzettségéhez az ógörög nyelv ismerete is hozzátartozott. Saját latin versei között is görög idézetek, sőt azok általa készített latin fordításai is szerepelnek.¹⁸ Ezek egyike a „Πλοῦτε, θεῶν κάλλιστε” kezdetű Theognis-idézet (*Sententiae*, 1117–1118), amely Plutusról, a gazdagság istenéről szól.¹⁹ A magyar történeti művében komoly forráskritikát alkalmazó Istvánffy ezzel a feljegyzésével nagyban hitelesíti Mátyás király római lovas képének egykori tényleges létezését.

Az Istvánffy Miklós által feljegyzett, Mátyásra vonatkozó epigrammák egy másik 16. századi könyv előzéklapján is olvashatók. Az MTA Könyvtárában őrzik azt az 1565-ben megjelent, Heltai Gáspár által kiadott Bonfini-kötetet, amelynek belső táblájára, és az azt követő előzéklapra egykori tulajdonosa, a kolozsvári születésű, brünni orvos, Jordán Tamás (1539–1585) három, Mátyás királyra vonatkozó verses adalékot jegyzett fel, valamikor az 1570-es évek elején.²⁰

Ebből a 19. század első felében még Nagynyújtódi Jancsó Imre (1793–1848) királyi udvari titkár gyűjteményében lévő kötetből egy bécsi történész, Joseph Vinzenz Häufler (1810–1852) már 1847-ben, jóllehet kisebb hibákkal, közölte az epigrammákat és azok német fordítását.²¹ Ez a publikáció azonban máig elkerülte a kutatók figyelmét. 135 évvel később, Ritoókné Szalay Ágnes ebben a kötetben fedezte fel újra a Mátyás királyra vonatkozó bejegyzéseket, amelyek közül ő csupán az elsőt, az alvó nimfa kútjáról és az azt kísérő epigrammáról szólót használta fel nevezetes tanulmányához.²² A második bejegyzés nem más, mint Mátyás király sokszor idézett, „Matthias iaceo rex hac sub mole sepultus” kezdetű, ismeretlen szerzőtől való, fiktív epitáfiuma.²³ A harmadik bejegyzés pedig az eddigiekben tárgyalt, Mátyás királyt ábrázoló, római freskóról tudósít a következőképpen:

„Romae ad campum Florae è regione S. Laurentii in Damaso pictura equestris Matthiae regis aurea panoplia sub pedibus agmina Turcarum prostrata. Supra verticem a dextra Angelus: a laeva Diabolus.

Diabolus loquitur

Tartara te cupiunt, sed te sibi vendicat aether
Diis adeo virtus Rex bone grata tua est.
Dum neque te sperant mea Regna neque astra reposcunt
Imperio terras inter utrumque rege.

¹⁸ Nicolai ISTVÁNFY, *Carmina*, szerzői kézirat: MTA Könyvtára, M. Irod. Írók, 4-r. 241/II. – Nicolaus ISTVÁNFY, *Carmina*, ed. Iosephus HOLUB, Ladislaus JUHÁSZ, Lipsiae, 1935.

¹⁹ THEOGNIDOS tou Megareōs *Gnōmai elegeiakai*. THEOGNIDIS Megarensis *Sententiae*, Parisiis, 1543, 74.

²⁰ *Historiae inclityi Matthiae Hunnyadis, regis Hungariae*, ex Antonio BONFINII, Claudiopoli, 1565. MTA Könyvtára, RM II. 4/b. Címlapján kéziratos jegyzet: „D. Thomae Iordano fratri charissimo Stephanus Iordanus Claudiopoli mittebat 1569.”

²¹ *Kleine historische Bilder-Gallerie aus Ungarn's denkwürdiger Vorzeit*, Pest, 1847, 201–202.

²² RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes, „*Nympha super ripam Danubii*”, ItK, 87(1983), 67–74; *uez*: = *Tanulmányok a XV–XVI. századi magyarországi művelődés köréből*, Bp., Balassi, Bp., 2002 (Humanizmus és Reformáció, 28), 87–102; lásd még: PATAKI Zita Ágota, „*nympha ad amoenum fontem dormiens*” (*CIL VI/5, 3*e*): *Ekphrasis oder Herrscherallegorese?* I, Stuttgart, 2005, 51, a 83-as lábjegyzetben a Mátyás lovas képéről szóló feljegyzés hibákkal teli közlése!

²³ *Analecta Nova ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia*, relictis cum commentariis edidit Eugenius ABEL partimque auxit Stephanus HEGEDŰS, Budapestini, 1903, 419.

Angelus

Deberis coelo Matthia invicte sed ipsa
 Relligio interris usque tuenda tenet
 Hanc victor defende diu: coelumque mereri
 Mortaleis possint qua pietate doce.”

Magyarul: „Rómában, a Campo de’ Fiorin, a San Lorenzo in Damaso templom tájékán van Mátyás király lovas képe, aranyos páncélban, lába alatt törökök eltiport csapatával. A kép teteje fölött jobbról egy angyal, balról egy ördög. Az ördög így szól...” (A két epigrammát saját fordításunkban lásd feljebb.)

A másik, eddig ismert magyarországi adat is 19. századi közleményben jelent meg, ám a továbbiakban ez is elkerülte a kutatók figyelmét. Podhradczky József (1795–1870) a *Tudományos Gyűjtemény* című, reformkori folyóirat 1836. esztendei évfolyamában, a *Jelességek* című rovatban, forrás megjelölése nélkül négy történeti érdekességet közölt.²⁴ Az első kettőben, Szamosközy István történeti feljegyzéseiből kiemelve, egy nándorfehérvári sírfeliratot ismertett, majd egy olvasni tudó, krími tatár kánt mutatott be. A harmadik és negyedik közleményben pedig Mátyás királyról szóló római és olasz feliratokat idézett. Az első kettő és a negyedik adat könnyen azonosítható, mert ezek a budapesti Egyetemi Könyvtárban őrzött, Hevenesi Gábor (1656–1715), Pray György (1723–1801) és Kaprinai István (1714–1785) által összeírt kéziratokból származnak.²⁵ A harmadik idézet lelőhelye azonban ismeretlen, talán ez is az Egyetemi Könyvtár valamelyik kéziratában rejtekezhet. Podhradczky harmadik adata a következő: „Egy más régi kéziratban meg ezeket találtam:

In effigiem auratam equestrem Matthiae regis Hungariae, Romae in antiquo palatio illustrissimi cardinalis Farnesii.

Angelus.

Deberis coelo Matthia invicte! Sed ipsa
 Relligio interris usque tuenda, tenet.
 Hanc victor defende diu, coelumque mereri
 Mortales possint qua pietate, doce.

Dämon.

Tartara te cupiunt, sed te sibi vendicat aether,
 Diis adeo virtus, rex bone, cura tua est.
 Dum neque te sperant mea regna nec astra reposcunt,
 Imperio terras inter utrumque gere.”

Magyarul: „Mátyásnak, Magyarország királyának aranyozott lovas képmására, Rómában, a tekintetes Farnese bíboros régi palotájában. – Az angyal... A démon...” (A két epigrammát saját fordításunkban lásd feljebb.)

A Podhradczky közleményében idézett szöveg csaknem azonos a most előkerült Istvánffy-félével. A Jordán Tamás-féle változattal szemben ez a két feljegyzés nem a Campo de’ Fiorinál egykor meglévő freskóról szól, hanem egy ahhoz hasonló festményről, amely Alessandro Farnese (1520–1589) bíboros és műgyűjtő régi palotájában, azaz a pápai kancellária épületében volt látható. A bíboros egyik 1585. november 30-án kelt iratának végén így utalt lakhelyére:

²⁴ Tudományos Gyűjtemény, VI, Pest, 1836, 129–130.

²⁵ *Collectio Hevenesiana*, tomus LXVIII, 116; *Collectio Prayana*, tomus J, 59, 82; *Collectio Kaprinaiana*, tomus XIII, 67.

„Datum Romae in palatio nostrae resindentiae apud S. Laurentium in Damaso.”²⁶ (Az új Farnese-palota az ifjabbik Antonio da Sangallo építész terve szerint a 16. század második felére épült fel.) A kancelláriát a régi San Lorenzo in Damaso-templom lebontása után építették át a ma is látható formájára.

Alessandro Farnese palotájában a jeles holland tudós, Justus Lipsius (1547–1606) is megfordult, aki 1568–1570 közt élt Rómában. Ekkoriban antik szövegeket másolt az ottani gyűjteményben, s másolatai nyomtatásban is megjelentek. Az egyik görög felirat helyét ő is hasonlóan jelölte meg, mint a Mátyás lovas képéről szóló Istvánffy-féle, illetve a Podhradczy-féle feljegyzés: „Romae, in Palatio Cardinalis Farnesii, marmor anno LXIX. effossum, descriptum a me inter primos.”²⁷

A továbbiakban azokat a Magyarországon kívüli feljegyzéseket sorolom fel, amelyek Mátyás király egykori római lovas képét megemlégtették. Ezek segítségével lehet ugyanis az eddig ismertetett hazai adatokat jobban értelmezni.

Giovangirolamo De’ Rossi (1505–1564) Mátyás királyról írott művében, amely egy firenzei kéziratban maradt fenn, a király több ábrázolásáról is említést tett: „[Mátyás] lovas, fegyveres képmása Rómában a Campo de’ Fiorin látható, amelyet most nem akarok részletesen leírni, mert könnyűszerrel meg lehet nézni a S. Lorenzo templomban. Egy Andrea Mantegna által készített hasonló [képe] Giovio múzeumában van, s birtokol róla még egy másikat II. Cosimo de’ Medici firenzei herceg, amely a Mantegnáról készült.”²⁸

Nathan Chytraeus (1543–1598) német humanista útikönyvébe is bekerült a Mátyás-freskó leírása: „A Fiori sarkánál, egy bizonyos ház falán, Mátyás magyar király, a fegyveres és lovas, valamint a törökök csapatán tapodó számára, Scaramella ezt a záradékot toldotta.”²⁹

Giulio Mancini (1588–1630) VIII. Orbán pápa orvosa, *Viaggio di Roma per vedere le pitture* című római útikönyvében, amely egy vatikáni kéziratban maradt fenn (Cod. Barberini Lat. 4315), némileg félreértvén a korábbi feljegyzéseket, a következőt írta: „A Pellegrino elején Mantegna Hunyadi Mátyást ábrázoló képmása.”³⁰

Egy 17. századi vatikáni kódex (Cod. Chigiano III. 66.) immár az időközben eltűnt Mátyás-freskóról emlékezik meg: „Ennek az utcának az elején, a Campo de’ Fioriról jövet, balra, úgy látszik, Mátyás király lakott, nagyjából a S. Lorenzo in Damaso templommal szemben, amelynek abban az időben a homlokzata a Florida, avagy del Pellegrino utcára nézett. A külső falon volt ábrázolva a magyar hős, és a festmény VIII. Orbán pápa [1623–1644] idejében még megvolt.”³¹

2010-ben vált publikussá az a vászonra festett, ám erősen megrongálódott, Mátyást ábrázoló lovas kép, amely Fraknó várában, az Esterházy-gyűjteményben maradt fenn.³² A festmény

²⁶ *Bullarium Casinense, seu constitutiones...*, tomus primus, selecta per Cornelium MARGARINUM, Venetiis, 1650, 246.

²⁷ [Martinus SMETIUS.] *Inscriptionum antiquarum, quae passim per Europam liber*, accessit *Auctarium* a Iusto Lipsio, Leiden, 1588, 57.

²⁸ „L’effigie sua è ritratta armata a cavallo a Roma in Campo di Fiore, la quale non voglio entrare altrimenti a descrivere, potendosi con molta agevolezza vedere nella chiesa di San Lorenzo. Una simile fatta da Andrea Mantegna è nel museo del Giove et un’ altra anco ne ha Cosimo de’ Medici, Duca Ilo di Fiorenza tratta da quella del Mantegna.” – Karl NEHRING, *Vita del re Mattia Corvino: Aus einer florentinischen Handschrift des 16. Jahrhunderts*, Ungarn-Jahrbuch, 1973, 64.

²⁹ „In acie Florae, in area domus cuiusdam, Matthiae Hungariae regi armato & equestri, Turcorumque turbam calcanti, Scaramella elogium hoc addidit.” – Nathan CHYTRAEUS, *Variorum in Europa itinerum deliciae*, Herborn, 1594, 390.

³⁰ „A capo al Pellegrino il ritratto di Mattia Unniade del Mantegna.” – *Di Giulio Mancini e del suo trattato inedito sopra le pitture di Roma = Il Buonarroti*, scritti sopra le arti e le lettere raccolti per cura de Benvenuto GASPARDONI, II, Roma, Quadreno I. Gennaio, 1867, 7.

³¹ „Al principio di questa via, entrandovi de piazza Campo di Fiori a sinistra pare abitasse Mattia Corvino, circa di fronte alla chiesa di S. Lorenzo in Damaso, che a quel tempo aveva la sua facciata nella via Florida o del Pellegrino. All’ esterno vi era rappresentato l’ero e ungherese e la pittura esisteva ancora a tempo di Urbano VIII.” – Umberto GNOLI, *Facciate graffite e dipinte in Roma*, Il Vasari, 1938, 35–36.

³² Stefan KÖRNER, Margit KOPP, *Die Bilderwelten des Fürsten Paul I. Esterházy: Gemälde und Bildprogramme = „Ez világ, mint egy kert...”: Tanulmányok Galavics Géza tiszteletére*, szerk. BUBRYÁK Orsolya, Bp., 2010, 218: Mátyás király lovas képe „nach dem Fresko am Campo de’ Fiori in Rom, 16. Jahrhundert. Öl auf Leinwand Burg Forchtenstein, Esterházy Privatstiftung.

még 1645 előtt készülhetett. Az ábrázolás több ponton eltér attól a vízfestménytől, amely a vatikáni kéziratból ismert. Itt angyalok helyett szárnyas puttókat látunk, az ördög alakja is más formájú.³³

Jordán Tamás, Podhradczky ismeretlenje és Istvánffy Miklós feljegyzése abban közös, hogy a két epigrammát hibátlanul, és nem a vatikáni vízfestményről közlik. Az eddigi publikációkban ugyanis a vízfestményről leírt hibás, illetve bizonytalan olvasatok jelentek meg. Fontos eltérés, hogy a többi feljegyzéssel szemben Istvánffy és Podhradczky ismeretlenje démont beszéltet, nem pedig ördögöt. Meglepő viszont, hogy Jordán Tamásnál balra van az ördög, jobbra az angyal; az epigrammák sorrendje is ezt a fordított helyzetet követi. Ő maga, itáliai tanulmányait követően, 1564 elején Rómában is megfordult, s ekkor vélhetőleg saját szemével látta a Campo de' Fiori sarkán a Mátyás-freskót.³⁴

A három magyarországi feljegyzés talán egy olyan forrásra mehet vissza, amely Bakócz Tamás (1442–1521) csaknem kétesztendő római tartózkodása idején készült. Az esztergomi bíboros-érsek 1512. január 26-án érkezett a városba, ahol a továbbiakban éppen a Campo de' Fiorin lakott. Bakócz és kísérete Pietro Isvalies (†1511) reggiói bíboros-érsek és veszprémi püspöki adminisztrátor ottani palotáját bérelte ki, mégpedig egy szomszédos házzal együtt.³⁵ Aligha kerülhetette el a hosszasan ott vendégeskedő magyarok figyelmét a közeli házon látható Mátyás-freskó, illetve a régi Farnese-palotában levő festmény.

Az eddigiek alapján úgy látszik, hogy Mátyás királynak két lovas képe volt Rómában. Az egyik freskó formájában a Campo de' Fiori és Via Pellegrino találkozásánál álló ház falára került. Ott, két említés szerint, a freskó alatt eltapodott törökök festett alakjai is látszottak. A másik, vélhetőleg egy táblakép, talán a freskó előzménye, avagy mintája lehetett, amelyet a cancellária épületében, illetve korábban a régi San Lorenzo in Damaso-templomban tartottak. A Fraknón lévő, vászonra festett másolat az utóbbi nyomán készülhetett. Ma tehát mindkét képről rendelkezünk többé-kevésbé hiteles másolattal.

A festmény, majd a róla készült freskó Mátyás 1464. március 29-én, nagycsütörtökön történt székesfehérvári koronázása utáni időben készülhetett. Erre utalhat a Mátyás feje fölé tartott korona. Ezt az eseményt az tette lehetővé, hogy 1463 nyarán, csaknem negyed század után, Mátyásnak sikerült visszaszereznie III. Frigyesztől a nála lévő Szent Koronát. A kép nagyon emlékeztet a magyar koronázási szertartás azon részére, amikor a lován ülő király egy dombon a négy égtáj felé suhint kardjával. A két epigramma pedig az éppen ebben az időben dúló, a pogány törökök és az eretnek husziták elleni harcokra utal. Erre az időszakra utal az a sokatmondó hiány is, hogy a két epigrammában és feliratukban nem kerül elő a király Corvinus megnevezése, amelyet csupán az 1470-es évektől kezdtek Mátyásra alkalmazni Itáliában.³⁶

³³ MIKÓ Árpád, *Az Esterházy-kincstár és a Mátyás-hagyomány = Esterházy Pál a műkedvelő mecénás: Egy 17. századi arisztokrata-életpálya a politika és a művészet határvidékén*, szerk. ÁCS Pál, Bp., rec.iti, 2015, 244–246.

³⁴ MAGYAR László András, SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, *Jordán Tamás = Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*, IV, főszerk. KŐSZEGHY Péter, Bp., Balassi, 2005, 489–490.

³⁵ FRAKNÓI Vilmos, *Erdődi Bakócz Tamás*, Bp., 1889, 117.

³⁶ RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes, *A Corvinus-legenda és a régészeti emlékek = Uő, „Nympha super ripam Danubii”: tanulmányok a XV–XVI. századi magyarországi művelődés köréből*, Bp., Balassi, 2002, 105.

A vatikáni akvarell és a fraknói festmény

Carmina in officium amatum Matthiae Regis
 Ung. Romae in palatio Car. Farnesij.

ANGELVS
 Deberis celo, Mathia invicta, sed ipsa
 Religio in terris usq; tuenda tenet.
 Hanc victor defende diu, Coelumq; mereri
 Mortales possint qua pietate, doce.

DAEMON.
 Tartara te cupiunt, sed te sibi vendicat Aether,
 Dijs adeo virtus, Rex bone, cura tua est
 Dum neq; te sperant mea regna, nec Astra reposcunt:
 Impetio terras inter utrumque gere.

Istvánffy Miklós könyvbejegyzése

Egy más régi kéziratban meg ezeket találtam:
 „In effigem auratam equestrem Matthiae Regis Hungariae,
 Romae in ant quo Palatio Illustrissimi Cardinalis Farnesij.“

Angelus.
 Deberis Coelo Mathia invicta! Sed ipsa
 Religio in terris usque tuenda, tenet,
 Hanc Victor defende diu, Coelumque mereri
 Mortales possint qua pietate, doce.

Dämon.
 Tartara te cupiunt, sed Te sibi vendicat Aether,
 Dijs adeo virtus, Rex bone, cura tua est.
 Dum neque te sperant mea regna, nec Astra reposcunt,
 Imperio terras inter utrumque gere.

Podhradczky József közleménye
 a Tudományos Gyűjteményben

Roma ad campum Florae e regione S. Laurentij in Damaso
pictura equestri Mathiae Regis eura panoplia
Sub pedibus agmina Incaenum probata. Supra
verkam a dextra Angelus: a Laeva Diabolus.
Diabolus Angelus loquitur.
Vartara te cupiunt, sed se tibi accendat coelbor
Vixi alio virtus Pox bone grata tua est
Dum rex te sperant mea Regna rex alia reperiunt
Imperis terras inter utrumq; rege
Angelus
Deberis coelo Mathia inuide sed ipsa
Belligio in seruis usq; tuenda tenet
Hanc uitor de fende dña: coelumq; nereq;
Mortaleis fossit qua pietate doce

MAGY TITELKÉP
KÖNYVTÁRA

Jordán Tamás könyvbejegyzése

A Campo de' Fiori és a pápai kancellária épülete.
Részlet Antonio Tempesta Rómát ábrázoló metszeteről (Róma, 1645)